

ІНСТИТУЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

О. В. ІЛЛЯШЕНКО, кандидат економічних наук
(Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля,
м. Сєверодонецьк)

Анотація. Метою статті є визначення впливу стану та характеру впливу інституційного середовища на економічну безпеку підприємства та складність системи економічної безпеки. У статті розглянуто зміст понять «інституції» та «інституційне середовище». Розкрито вплив інституційного середовища на створення та функціонування системи економічної безпеки підприємства: визначення мінімального рівня трансакційних витрат, рівня захисту інтересів і прав підприємства державними агентами, визначення повноважень влади державних агентів, спроможності підприємства відстоювати свої інтереси та права у взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища, визначення міри захисту прав, майна та інтересів підприємства, прогнозованості зовнішнього середовища підприємства як головного джерела загроз.

Ключові слова: підприємство, економічна безпека, система, функціонування, інституційне середовище, вплив.

Результативність системи економічної безпеки підприємства дуже великою мірою залежить від ефективності інституційної бази суспільства – сукупності економічних, політичних і соціальних інституцій. Інституційні передумови створюють умови для руху інформації (нормативної, неофіційної), формування корпоративної культури підприємства, а у сфері економічної безпеки – формування інформаційної бази для розроблення та прийняття управлінських рішень щодо безпекозабезпечувальної діяльності підприємства. Інституційні передумови функціонування системи економічної безпеки підприємства дозволяють налагодити взаємозв'язок підприємства із зовнішнім середовищем, що має велике значення, адже більшість загроз, на попередження реалізації яких спрямована безпекозабезпечувальна діяльність підприємства, які також є причиною виникнення внутрішніх загроз, надходять саме із зовнішнього середовища. Тому дослідження сутності інституційних передумов є вкрай важливим для функціонування системи економічної безпеки підприємства.

Поняття «інституція» є базовою категорією та аналітичним інструментарієм інституціоналізму¹. Функціональне призначення інституцій полягає у визначенні рамкових обмежень реалізації економічної мотивації та поведінки суб'єктів господарювання, економічних виборів, стосунків і процесів. Дія правил і санкцій створює необхідний рівень громадського порядку, робить економічне життя більш стабільним і передбачуваним. Ефективність функціонування інституцій залежить як від їх якості, так і від загальності та дієвості спонукальних механізмів до їх дотримання [4].

Тлумачення поняття «інституція» досить поширене і за останні 100 років з'явилася значна кількість трактувань. У табл. 1 надано визначення цього поняття як класиками інституціоналізму, так і пізнішими його дослідниками.

¹ Досліджувати слід саме категорію «інституція», оскільки паралельне використання двох економічних термінів «інституція» (звички, звичаї, неформальні установки) та «інститут» (формалізоване втілення та офіційне закріплення інституцій) є штучним і неприйнятним [4].

Таблиця 1

Визначення поняття «інституція»

Автор	Тлумачення поняття «інститут»
Т. Веблен [1, с. 61]	Звичні способи реагування на стимули; структура виробничого або економічного механізму; прийнята нині система громадського життя
Дж. Коммонс [7]	Колективна дія щодо контролю, визволення та розширення індивідуальної дії
У. Мітчелл [18, с. 298]	Пануючі і вкрай стандартизовані громадські звички
Д. Норт [10, с. 6]	Встановлені в суспільстві «правила гри» або створені людиною обмежувальні рамки, які розглядаються окремо від індивідів і організацій, організують взаємодію між людьми, зменшують економічну невизначеність за допомогою структуризації щоденного життя, а також передбачають систему механізмів, що забезпечують їх виконання
Дж. Найт [22, с. 29]	Набір правил, які структурують певним чином соціальну взаємодію
Т. Парсонс [17, с. 98]	Певна нормативна модель, яка визначає, що саме у цьому суспільстві вважається заданим, потрібним або очікуваним шляхом дій, взаємовідносин або поведінки індивідів і певних груп
Д. Дюркгейм [9, с. 93]	Думки, дії та почуття відповідно до прийнятих у соціумі у певний проміжок часу норм, які обмежують і структурують поведінку індивіду
Дж. Ходжсон [98, с. 12]	Сукупність стабільних і загальноприйнятих соціальних правил, що спрямовані на структурування соціальної взаємодії та діють тривалий проміжок часу
В. Гамільтон [11, с. 89–90]	Усталений спосіб мислення або дії, який відображений у звичках соціальних груп і звичаях значних колективів
Е. Фуруботн, Р. Ріхер [16, с. 6]	Набір формальних і неформальних правил, а також спонукальних заходів до їх дотримання
В. Каспер [22, с. 30]	Правила взаємодії людей, які по можливості обмежують опортуністичну і безладну індивідуальну поведінку, таким чином роблячи її більш передбачуваною, що полегшує розподіл праці та створення багатства. Терміни «інституція» і «правило» використовуються як взаємозамінні
Дж. Кемпбелл [19, с. 1]	Фундамент громадського життя, що складається з формальних і неформальних правил, механізмів спостереження (monitoring) і примусу (enforcement) до їхнього дотримання, а також систем значень, що визначають контекст, у межах якого індивіди, корпорації, профспілки, національні держави та інші організації діють і взаємодіють один із одним. Інституції є регуляторами, породженими боротьбою і угодами (домовленостями)

Надані у табл. 1 визначення поняття «інституція» не вичерпні, але дозволяють встановити його зміст для аналізу впливу інституційного середовища функціонування системи економічної безпеки підприємства.

Як зазначено в [4], у процесі еволюції та зближення наявних концептуальних підходів до категоріального визначення інституцій у межах основних течій інституціональної теорії сформувався узагальнене розуміння інституцій: інституції – це система норм і правил, що упорядковують, структурують соціально-економічну взаємодію економічних

суб'єктів і соціальних груп. За Д. Нортом, інституції є структурою, яку люди накладають на свої взаємовідносини, визначаючи так стимули, які поряд із іншими організаціями (бюджетними, технологічними та ін.) окреслюють границі вибору, а вони, у свою чергу, визначають рамки функціонування економіки та суспільства протягом того або іншого періоду часу [10, с. 6].

Отже, інституція являє собою певну сукупність правил (кодекси, норми поведінки, статутне та загальне право, контракти між економічними агентами тощо), які визначають

поведінку суб'єктів господарювання, соціальних груп і окремих індивідів. Як зауважив Д. Норт, над цими правилами індивіди та групи індивідів не владні як у короткостроковому, так і у середньостроковому плані [10, с. 11, 14].

Визначене розуміння інституції є підґрунтям для вивчення впливу інституційного середовища на функціонування системи економічної безпеки підприємства.

Метою статті – визначити вплив стану та характеру впливу інституційного середовища на економічну безпеку підприємства та складність системи економічної безпеки.

В економічних словниках поняття «передумова» тлумачиться як попередня умова, початковий пункт чого-небудь, як те, що береться за існуюче насправді як основа подальших розрахунків, дій і висновків. Передумови функціонування системи економічної безпеки підприємства слід розглядати як умови, сукупність і взаємний вплив яких визначає поточний і майбутній стан зовнішнього та внутрішнього середовища його діяльності. Такі передумови є численними, але головна роль серед них належить базовим передумовам, без наявності яких неможливо не лише забезпечити функціонування системи економічної безпеки підприємства, а й створити систему економічної безпеки.

До базових передумов створення та функціонування системи економічної безпеки підприємства належать теоретичні, інституційні, інформаційні, кадрові та фінансові. Серед базових передумов створення та функціонування системи економічної безпеки підприємства визначальна роль належить інституційним. Саме інституційні передумови відіграють вирішальну роль у формуванні системи економічної безпеки підприємства, оскільки вони охоплюють взаємодію підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища. Адже система економічної безпеки підприємства функціонує не ізольовано, а в певному середовищі. Тому важливо, як суб'єкти зовнішнього середовища будуть реагувати на виконання цією системою свого призначення – забезпечення перебування підприємства у безпечному стані. Тому форми і способи виконання

системою економічної безпеки підприємства своїх функцій за одних інституційних передумов не обов'язково будуть доцільними за інших передумов.

Інституційні передумови визначають сприятливість інституційного середовища діяльності підприємства, створюють підґрунтя налагодження його взаємозв'язків із суб'єктами зовнішнього середовища, визначають складність системи економічної безпеки підприємства. Вплив інституційного середовища на систему економічної безпеки підприємства є не відчутним, але дуже інтенсивним.

На думку класиків інституціоналізму Л. Девіса та Д. Норта, інституційне середовище становить собою сукупність базових політичних, соціальних і юридичних правил, які формують базис для виконання економічних функцій виробництва, розподілу та обміну [20]. О. Вільямсон визначив інституційне середовище як правила гри, які визначають контекст здійснення економічної діяльності [15]. Сучасні дослідники інституціоналізму тлумачать поняття «інституційне середовище» у прикладному аспекті. Такі тлумачення узагальнено у джерелі [8]:

- характеристика зовнішнього середовища, яка має значення для економічної діяльності, сукупність цінностей, формальних і неформальних норм, які впливають на співвідношення стимулів у діяльності та зумовлюють досягнення згоди між людьми [12, с. 324];
- система правил, які впливають на розподіл прав власності, що завдає мінімальний рівень і структуру трансакційних витрат, визначає характер і зміст правових конфліктів [5, с. 45];
- певна форма організації відносин, сукупність формальних і неформальних норм поведінки учасників економічних процесів, а також способів закріплення такої взаємодії та контролю щодо їх виконання [2, с. 185];
- сукупність правил, організації та механізмів реалізації обмежень, які регулюють поведінку економічних агентів і їх взаємозв'язків [14].

Вплив інституційного середовища на функціонування системи економічної безпеки підприємства показаний на рис. 1.

Рис. 1. Вплив інституційного середовища на функціонування системи економічної безпеки підприємства

Розкриваючи вплив інституційного середовища на створення та функціонування системи економічної безпеки підприємства, слід зазначити таке: по-перше, інституційне середовище підприємства визначає необхідний рівень трансакційних витрат. Розвинене інституційне середовище сприяє, якщо й не мінімізації трансакційних витрат, то принаймні усталеності їх величини, дозволяє збільшити міру їх прогнозованості. І навпаки, нерозвинене інституційне середовище призводить до зростання трансакційних витрат як ціни взаємодії підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища. По-друге, інституційне середовище прямо визначає рівень захисту інтересів і прав підприємства державними агентами: у розвиненому інституційному середовищі передбачається, що існує сукупність державних агентів, які займаються регулюванням відносин учасників ринку. Отже, розвинене інституційне середовище містить сукупність державних структур, які можуть стати на захист інтересів підприємства у разі їх порушення.

Прикладом таких державних структур можуть бути антимонопольний комітет (вживає заходи у разі порушень умов конкуренції як умови діяльності підприємства), правоохоронні органи (вживають заходи у разі порушень прав власності), комітет із захисту прав споживачів (вживає заходи, якщо права підприємства як споживача були порушені), органи судової влади (вирішують спірні питання щодо інтересів та прав підприємства) тощо. Отже, за умови розвиненого інституційного середовища підприємство економить кошти та зусилля, звертаючись до відповідних державних органів, які можуть захистити інтереси підприємства, якщо виникають певні загрози. Якщо інституційне середовище нерозвинене, то підприємство вимушене самостійно захищати свої інтереси та права, що зумовлює необхідність створення складної системи економічної безпеки підприємства та її функціонування у посиленому режимі.

Інституційне середовище не лише визначає можливість захисту інтересів і прав підпри-

ємства за рахунок дій спеціалізованих органів державної влади, але й безпосередньо визначає владні повноваження державних агентів, які можна використовувати як на захист інтересів і прав підприємства, так і на їхнє пригнічення та недотримання. Владні повноваження державних агентів залежно від їх завдань і функцій можуть варіювати від інформативно-індикативного (попередження підприємства про виявлені порушення, заклики та вимоги щодо їхнього усунення тощо) до директивно-припиняючого (припинення діяльності підприємства або суттєве ускладнення його діяльності таким чином, що внаслідок природних економічних процесів і явищ підприємство збанкрутує самостійно). У більшості країн, навіть економічно розвинених, завжди залишається можливість державних агентів регулювати діяльність підприємств, але у більшості країн директивно-припиняючий вплив належить винятково до компетенції органів судової влади. При цьому органи виконавчої влади також мають великі повноваження щодо регулювання діяльності підприємств – від установа нормативів і порядку здійснення окремих процедур до проведення перевірок із накладанням штрафних санкцій за їх результатами.

Крім владних повноважень державних агентів, інституційне середовище визначальною мірою визначає спроможність підприємства відстоювати свої інтереси та права у взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища і, зокрема, з державними агентами, наприклад, шляхом подання апеляцій, судових позовів, залучення уваги населення та територіальної громади тощо. Адже державні агенти можуть не лише виконувати поставлені перед ними завдання, які передбачені відповідними нормативними актами, але й прагнути досягнення своїх цілей, створювати корупційні ситуації за рахунок опортунізму тощо (докладніше явище опортунізму державних агентів досліджено у джерелі [13]).

Отже, інституційне середовище має надавати підприємству можливість законним шляхом відстоювати свої інтереси та права у співпраці із суб'єктами зовнішнього середовища, у тому числі з органами державної влади для забезпечення балансу інтересів підприємства

та суб'єктів зовнішнього середовища, що входить до функцій механізму функціонування системи економічної безпеки підприємства. У разі відсутності такої можливості складно забезпечити економічну безпеку підприємства.

Інституційне середовище визначає міру захисту прав, майна та інтересів підприємства, тобто безпосередньо визначає дію елементів механізму функціонування системи економічної безпеки підприємства. Дія елементів механізму є різною – від залучення формальних механізмів судової влади до удавання до неформальних традицій виконання навіть усних угод та прийнятих на себе зобов'язань. У першому випадку для захисту прав, майна та інтересів підприємства залучаються державні (державна судова влада) або недержавні агенти (арбітражний суд), які наділені правом ухвалення відповідних рішень. Прикладом неформальних механізмів захисту прав та інтересів підприємства є використання у його діяльності принципу «угода дорожча за гроші» або «слово-вексель». Практика ведення бізнесу у дореволюційній Росії за цим принципом була широко розповсюджена в купецьких колах, коли значна частина угод укладалася в усній формі, іноді при свідках, іноді навіть без свідків, коли угоди скріплялися хресним знаменням, але умовою виконання такої угоди була репутація підприємця [3]. У разі невиконання навіть усно прийнятих зобов'язань репутація купця ставала безповоротно запламленою й такого купця виключали з гільдії купців, що унеможливило подальше ведення бізнесу [6]. Отже, фактично «чесне купецьке слово» було механізмом захисту прав, майна та інтересів підприємця за рахунок виконання взятих на себе зобов'язань. У наш час використання принципу «угода дорожча за гроші» або «слово-вексель» сприяє зміцненню ділової репутації підприємства, якість якої позитивно або негативно впливає на його економічну безпеку.

Незалежно від виду елементів захисту прав, майна та інтересів підприємства у складі механізму функціонування системи економічної безпеки важливо, щоб такі елементи діяли. Відповідно, їхня наявність, доступність і дієвість є важливою умовою економічної безпеки

підприємства. Наявність або відсутність таких елементів механізму функціонування системи економічної безпеки, їх якість і доступність є інструментом впливу інституційного середовища на діяльність підприємства, що є важливою детермінантою складності системи економічної безпеки підприємства та режиму її функціонування.

Отже, інституційне середовище дозволяє підприємству законним чином відстоювати свої інтереси та права у взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища, з числа яких найважливішими слід визнати органи державної влади. І навпаки, у разі відсутності можливості у підприємства відстоювати свої інтереси та права інституційне середовище стає джерелом загроз економічній безпеці підприємства.

Наявне інституційне середовище впливає й на передбачуваність, прогнозованість зовнішнього середовища діяльності підприємства. Для стабільної діяльності підприємства та його розвитку бажано своєчасно запобігати загрозам його економічній безпеці, а для цього потрібні якнайповніші знання майбутнього стану зовнішнього середовища діяльності підприємства. Передбачуваність, прогнозованість зовнішнього середовища є головною умовою результативності майже всіх видів управлінської діяльності підприємства, а не лише результативного функціонування системи економічної безпеки. Так, передбачуваність, прогнозованість зовнішнього середовища є одним із постулатів стратегічного управління підприємством: на основі прогнозованого стану зовнішнього середовища підприємства визначається бажаний стан підприємства та способи його досягнення. Прозоре стабільне інституційне середовище підприємства дозволяє надійно (безумовно, з певними варіантами) прогнозувати стан зовнішнього середовища підприємства та сформулювати можливі сценарії його діяльності. Кількість і надійність сценаріїв функціонування системи економічної безпеки підприємства прямо залежить від міри прогнозованості зовнішнього середовища. Це наочно демонструє динамічна модель сценарію Х. Гешки та Р. Хаммера [21], відповідно до якої з поточного моменту часу можна виокремити сукупність можливих сценаріїв функ-

ціонування підприємства. Кількість таких сценаріїв і їх змістовий розбіг залежить від періоду часу (чим більший період часу, тим більше кількість сценаріїв) та наявності подій-збудників (чим їх більше, тим вони є менш передбачуваними, тим більша кількість сценаріїв). За певних умов (зокрема, за умови низької прогнозованості зовнішнього середовища та значного періоду часу) кількість сценаріїв стає настільки великою, що вони втрачають сенс як інструмент управління.

Отже, прозоре, зрозуміле всім учасникам економічних відносин інституційне середовище забезпечує високу прогнозованість стану зовнішнього середовища діяльності підприємства, а тому й передбачуваність його майбутніх станів за рахунок актуалізації попередньо розроблених сценаріїв діяльності, зокрема, щодо забезпечення економічної безпеки підприємства. Зворотна залежність теж справедлива: непрозоре інституційне середовище не дозволяє прогнозувати стан зовнішнього середовища підприємства і зумовлює невизначеність у функціонуванні системи економічної безпеки підприємства та її уразливість.

Очевидно, що зазначені форми впливу інституційного середовища на економічну безпеку підприємства зумовлюють залежність складності системи економічної безпеки підприємства від сприятливості такого середовища. Чим сприятливішим для підприємства є інституційне середовище, тим простішою є система економічної безпеки підприємства, оскільки значну частину функцій системи на себе братиме суб'єкти інституційного середовища, зокрема суб'єкти державної влади, а кількість загроз економічній безпеці підприємства буде більш передбачуваною. Зворотна залежність теж справедлива: чим менш прозорим і зрозумілим є інституційне середовище, тим складнішою є система економічної безпеки підприємства завдяки суттєвому збільшенню обсягу її функцій і заходів з безпосереднього захисту відповідних об'єктів підприємства.

Отже, щоб забезпечити економічну безпеку підприємства, необхідно в процесі побудови системи економічної безпеки підприємства враховувати характер впливу інституційного

середовища та її складність. Характер впливу інституційного середовища не єдина детермінанта, що визначає особливості побудови системи економічної безпеки підприємства, її функції, властивості, режим функціонування та дію механізму функціонування системи. Але серед усіх детермінант характер впливу інституційного середовища слід визнати найважливішою детермінантою, оскільки саме вона значною мірою визначає особливості такої діяльності підприємства як забезпечення економічної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блауг М. 100 великих економістів до Кейнса (Great Economists before Keynes: An introduction to the lives & works of one hundred **great economists of the past**) Торстейн Б. Веблен / М. Блауг ; пер. с англ. под ред. М. А. Сторчевого. – Санкт-Петербург : Економічна школа., 2005. – 352 с.

Blaug M. 100 velikikh ekonomistov do Keynasa (Great Economists before Keynes: An introduction to the lives & works of one hundred great economists of the past) Torsteyn B. Veblen / M. Blaug ; per. s angl. pod red. M. A. Storchevogo. – Sankt-Peterburg : Ekonomicheskaya shkola.. 2005. – 352 s.
2. Богоявленська Ю. В. Еволюція інституційної теорії в контексті трансформації сучасних економічних систем : [монографія] / Ю. В. Богоявленська, К. С. Шапошников. – Житомир : ЖДТУ, 2010. – 550 с.

Bohoiavlenska Iu. V. Evoliutsiia instytutsionalnoi teorii v kontekste transformatsii suchasnykh ekonomichnykh system : [monohrafiia] / Iu. V. Bohoiavlenska, K. S. Shaposhnykov. – Zhytomyr : ZhDTU, 2010. – 550 s.
3. Вьюнов Ю. А. Русская ментальность и предпринимательство как источник богатства в дореволюционной России [Электронный ресурс] / Ю. А. Вьюнов. – Режим доступа: <http://izdatsovet.ru/proc/detail.php?ID=31831>. – Назва з екрана.

Vyunov Yu. A. Russkaya mentalnost i predprinimatelstvo kak istochnik bogatstva v dorevolucionnoy Rossii : [Elektronniy resurs] / Yu. A. Vyunov. – Rezhim dostupu: <http://izdatsovet.ru/proc/detail.php?ID=31831>. – Nazva z ekrana.
4. Гайдай Т. В. Институтция как инструмент институционального экономического анализа [Электронный ресурс] / Т. В. Гайдай. – Режим доступа: http://f.ief.org.ua/IEF_rus/ET/Gayday206.pdf. – Назва з екрана.

Gayday T. V. Institutsiya kak instrument institutsionalnogo ekonomicheskogo analiza [Elektronniy resurs] / T. V. Gayday. – Rezhim dostupu: http://f.ief.org.ua/IEF_rus/ET/Gayday206.pdf. – Nazva z ekrana.
5. Елисеев А. Н. Институциональный анализ интеллектуальной собственности : [учеб. пособие] / А. Н. Елисеев, И. Е. Шульга. – Москва : ИНФРА-М, 2005. – 192 с.

Eliseyev A. N. Institutsionalnyy analiz intellektualnoy sobstvennosti : [ucheb. posobiye] / A. N. Eliseyev, I. E. Shulga. – Moskva : INFRA-M, 2005. – 192 s.
6. Иванов А. Честь превыше прибыли. Российская деловая культура / А. Иванов // Социальное партнерство. – 2005. – № 2. – С. 23–27.

Ivanov A. Chest prevyshe pribyli. Rossiyskaya delovaya kultura / A. Ivanov // Sotsialnoye partnerstvo. – 2005. – № 2. – S. 23–27.
7. Коммонс Дж. Институциональная экономика / Коммонс Дж. // Terra Economicus. – 2012. – Т. 10, № 3. – С. 69–76.

Kommons Dzh. Institutsionalnaya ekonomika / Kommons Dzh. // Terra Economicus. – 2012. – T. 10. № 3. – S. 69–76.
8. Кондратов М. В. Теоретические подходы к понятию «институциональная среда» / М. В. Кондратов, Р. И. Гарипов // Фундаментальные исследования [Элек-

- тронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rae.ru/fs/?section=content&op=show_article&article_id=10002748. – Назва з екрана.
- Kondratov M. V. Teoreticheskiye podkhody k ponyatiyu «institutsionalnaya sreda» / M. V. Kondratov. R. I. Garipov // Fundamentalnyye issledovaniya [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: http://www.rae.ru/fs/?section=content&op=show_article&article_id=10002748. – Nazva z ekrana.
9. Кузьминов Я. И. Курс институциональной экономики: институты, свети, трансакционные издержки, контракты / Я. И. Кузьминов, К. А. Бендукидзе, М. М. Юдкевич. – Москва : ИД Высш. шк. экономики, 2006. – 442 с.
- Kuzminov Ya. I. Kurs institutsionalnoy ekonomiki: instituty. sveti. transaktsionnyye izderzhki. kontrakty / Ya. I. Kuzminov. K. A. Bendukidze. M. M. Yudkevich. – Moskva : ID Vyssh. shk. ekonomiki, 2006. – 442 s.
10. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт; пер. с англ. А. Н. Нестеренко ; пред. и науч. ред. Б. З. Мильнера. – Москва : ФЭК «Начала», 1997. – 180 с.
- Nort D. Instituty. institutsionalnyye izmeneniya i funktsionirovaniye ekonomiki / D. Nort; per. s angl. A. N. Nesterenko ; pred. i nauch. red. B. Z. Milnera. – Moskva : FEK «Nachala». 1997. – 180 s.
11. Нуреев Р. М. Очерки по истории институционализма / Р. М. Нуреев. – Ростов на Дону : Содействие – XXI век : Гуманитарные перспективы, 2010. – 415 с.
- Nureyev R. M. Ocherki po istorii institutsionalizma / R. M. Nureyev. – Rostov na Donu: Sodeystviye XXI vek : Gumanitarnyye perspektivy, 2010. – 415 s.
12. Олейник А. Н. Институциональная экономика : [учеб. пособие] / А. Н. Олейник. – Москва : Инфра-М, 2002. – 416 с.
- Oleynik A. N. Institutsionalnaya ekonomika : [ucheb. posobiye] / A. N. Oleynik. – Moskva : Infra-M. 2002. – 416 s.
13. Рудніченко Є. М. Оцінювання та моделювання впливу суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки підприємства : [монографія] / Є. М. Рудніченко. – Луганськ : Промдрук, 2014. – 389 с.
- Rudnichenko Ye. M. Otsiniuvannia ta modeliuvannia vplyvu sub'ektiv mytnoho rehu-liuvannia na systemu ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva : [monohrafiia] / Ye. M. Rudnichenko. – Luhansk : Promdruk, 2014. – 389 s.
14. Институциональная среда, российский вариант: формирование институциональной среды транзитивной экономики / О. А. Степанова, Л. А. Алтынникова, Е. И. Минакова, И. В. Кузнецова // Российское предпринимательство. – 2009. – № 1, вып. 2. – С. 36-39.
- Institutsionalnaya sreda. rossiyskiy variant: formirovaniye institutsionalnoy sredy tranzitivnoy ekonomiki / O. A. Stepanova. L. A. Altynnikova. E. I. Minakova. I. V. Kuznetsova // Rossiyskoye predprinimatelstvo. – 2009. – № 1. vyp. 2. – S. 36 39.
15. Уильямсон О. И. Экономические институты капитализма. Фирмы, рынки, «отношенческая» контрактация : [пер. с англ.] / Уильямсон О. И. Уильямсон ; науч. ред. и вступ. статья В. С. Каткало. – Санкт-Петербург : Лениздат : CEV Press, 1996. – 702 с.
- Uiliamsion O. I. Ekonomicheskiye instituty kapitalizma. Firmy. rynki. «otnoshencheskaya» kontraktatsiya : [per. s angl.] / Uiliamsion O. I. Uiliamsion ; nauch. red. i vstup. statia V. S. Katkalo. – Sankt-Peterburg : Lenizdat : CEV Press. 1996. – 702 s.

16. Фуруботн Э. Г. Институты и экономическая теория: Достижения новой институциональной экономической теории / Э. Г. Фуруботн, Р. Рихтер ; пер. с англ. под ред. В. С. Катькало, Н. П. Дроздовой. – Санкт-Петербург : ИД С.-Петерб. гос. ун-та, 2005. – 702 с.
- Furubotn E. G. Instituty i ekonomicheskaya teoriya: Dostizheniya novoy institutsionalnoy ekonomicheskoy teorii / E. G. Furubotn, R. Rihter ; per. s angl. pod red. V. S. Katkalo, N. P. Drozdovoy. – Sankt-Peterburg : ID S.-Peterb. gos. un-ta, 2005. – 702 s.
17. Ходжсон Дж. Экономическая теория и институты. Манифест современной институциональной экономической теории : [пер. с англ.] / Дж. Ходжсон. – Москва : Дело, 2003. – 464 с.
- Khodzhsan Dzh. Ekonomicheskaya teoriya i instituty. Manifest sovremennoy institutsionalnoy ekonomicheskoy teorii : [per. s angl.] / Dzh. Khodzhsan. – Moskva : Delo, 2003. – 464 s.
18. Шумпетер Й. Десять великих экономистов от Маркса до Кейнса (Ten Great Economists: From Marx to Keynes). Глава 9: Уэсли Клер Митчелл // Й. Шумпетер ; пер. с англ. Н. Автономовой. – Москва: Ин-т Гайдара, 2011. – 416 с.
- Shumpeter Y. Desyat velikikh ekonomistov ot Marksa do Keynisa (Ten Great Economists: From Marx to Keynes). Glava 9: Uesli Kler Mitchell // Y. Shumpeter ; per. s angl. N. Avtonomovoy. – Moskva: In-t Gaydara, 2011. – 416 s.
19. Campbell J. L. Institutional Change and Globalization / J. L. Campbell. – Princeton and Oxford : Princeton University Press, 2004. – 264 pp.
20. Davis L. Institutional Change and American Economic Growth / L. Davis, D. North. – Cambridge : Cambridge University Press, 1971. – 292 pp.
21. Geschka H. Die szenario-technik in der strategischen Unternehmensplanung, in: strategische unternehmungsführung / H. Geschka, R. Hammer. – Heidelberg : D. Hahn, B. Taylor, Aufl, 1992. – 311 s.
22. Kasper W. Institutional economics: social order and public policy / W. Kasper, M. E. Streit. – Cheltenham: New edition, 2000. – 544 pp.
23. Knight J. Institutions and social conflict / J. Knight. – New York : Cambridge University Press, 1992. – 234 p.

О. В. Ільяшенко, кандидат економічних наук (Восточноукраинский национальный университет имени Владимира Даля). Институциональные предпосылки создания и функционирование системы экономической безопасности предприятия.

Аннотация. Целью статьи является определение влияния состояния и характера влияния институциональной среды на экономическую безопасность предприятия и сложность системы экономической безопасности. Рассмотрено содержание понятий «институции» и «институциональная среда». Раскрыто влияние институциональной среды на создание и функционирование системы экономической безопасности предприятия: определение минимального уровня трансакционных затрат, определение уровня защиты интересов и прав предприятия государственными агентами, определение полномочий власти государственных агентов, определение возможности предприятия отстаивать свои интересы и права во взаимодействии с субъектами внешней среды, определение меры защиты прав, имущества и интересов предприятия, определение прогнозируемости внешней среды предприятия как главного источника угроз. Показано, что характер влияния институциональной среды на экономическую безопасность предприятия предопределяет необходимость учета этого характера при построении системы экономической безопасности предприятия и ее сложность.

Ключевые слова: предприятие, экономическая безопасность, система, функционирование, институциональная среда, влияние.

O. Ilyashenko, Cand. Econ. Sci. (East Ukrainian Volodimir Dahl national university). *Institutional preconditions of building and functioning of enterprise economic security system.*

Summary. Effectiveness of system of enterprise economic security mostly depends on effectiveness of institutional base of society. Aim of article is to define impact of state and a character of impact of institutional environment on an enterprise economic security and complexity of economic security system. Main results. The content of notions "institutions" and "institutional environment" is considered. The impact of institutional environment on building and functioning of system of enterprise economic security is considered: identifying the minimum level of transaction costs, finding the level of protection of enterprise interests and rights by state agents, defining the authorities of state agents power, evaluating the ability of the enterprise to protect its interests and rights in interaction with subjects of external environment, estimating the measure of protection of enterprise rights, property and interests, evaluating the predictability of enterprise external environment as the main source of threats. It is shown that character of institutional environment impact on enterprise economic security causes the necessity of its taking into account while building the system of enterprise economic security and complexity of such system.

Keywords: enterprise, economic security, system, functioning, institutional environment, impact.